

in socialistična po osnovi. Res je, siloviti polet gledališkega življenja, ki je tvoril del splošnega kulturnega načrta sovjetske Rusije, je odgovarjal elementarni strasti in nagnjenju k gledanju („gout spectaculaire“), ki je spalo v teh ljudstvih, toda ves ta razvoj bi ne bil niti finančno niti tehnično omogočen, če ne bi vodilni tvorci U. R. S. S. posvetili njegovi izpopolnitvi bajnih vsot in enake energije kot so jo pokazali na drugih poljih socialistične izgradnje.“

Bogomil Fatu r.

Umetnost

Miha Maleš, Sence ali knjiga lesorezov in linorezov. Založila Bibliofilska založba v Ljubljani 1036. 40, 148 str. 300 numeriranih izvodov z avtorjevim podpisom.

Če likovni umetniki pišejo knjige, je kritik navadno v zadregi, česa bi se lotil: ali literature, ki je vendar ni mogoče meriti s pristnim literarnim merilom, ali pa umetnika, kolikor je viden v knjigi. Le prav malo knjig so napisali doslej slikarji, ki imajo svojo trajno vrednost v književnosti. Vendar pa imamo v Maleševem primeru opravka s popolnoma drugačno izdajo. To, kar je slovenski slikar izdal, ni literatura, ampak knjiga pristno likovnega značaja, grafičen zbornik, ki še zbornik ni, ampak obširna revija Maleševega grafičnega dela od začetkov do današnjih dni. Zgodovina? Morda variacije na osnovni motiv vedrega slikarskega življenja.

Maleš ima od nekdanj veselje do knjig. Njegova prva edicija z imenom „Rdeče lučke“, ki je prav okusno opremljena knjižica, ima zunanjo in notranjo vrednost dekliškega albuma, ki s svojim staromodnim obeležjem vendar izvrstno ustreza modernemu času. Grafik, ki je tedaj s krhko risbo pretežno ilustriral doživlja svoje mladega in kipečega srca, svoje doživetje velikega mesta in vsega, kar nudi njegovo specifično življenje in s tem skušal spraviti grafično sliko v zvezo in sklad s tiskano besedo. Nabral je nekaj pesmi, ki so mu bile „všeč“ ter napisal zelo nebojevit, pa vendar silno iskren in v bistvu prav programatičen predgovor, ki ni prav nič literaren, pa vendar pove več, kot marsikaka zasukana razprava teoretično mislečega esteta. Tedaj je Maleš napovedal novega človeka s stavkom, ki je bil prav tako mlad, kot vse njegovo delo. Le nekaj let na to je izšel njegov obsežni zbornik, ki je že tiskan v času novega človeka. Miha Maleš pa je ostal njegov napovedovalec, z nespremenjenim značajem, ki je pri njem tudi popoln umetniški vir, in le s precej popolnejšo grafično obliko.

Neka kmetiška poštenost in nekaj čut dolžnosti napram svetu in sebi je narokoval polnemu srcu Maleša-začetnika, da je s tanko linijo risal svoje odnošaje do vsega, kar ga v življenju mika. V prvi vrsti so to usode mladih deklic, ne njihova zapeljivost, ne njihova pregrešnost, ampak kar njihovo življenje, ki prav pogosto skriva žalostno jedro, kakor umetnikovo. Dasi je risar Maleš lahkoten, je njegova boemska masa kaj prozorna; vse v njegovem življenju vodi njegovo srce, ki vidi v globine in čuti vse težave posameznika in njegove družabne okove. Maleševa obtožba ni tendenciozna ali kričava, marveč enostavna, kakršen je učinkovit dokument. Preprostost kmetiški človek se ni potopil v velemestu, ga ni oboževal ali pa zavrgel, ampak je s svojim toplim in sigurnim občutkom doživljal in sodil v posameznih slučajih, kakršne bi morda večji geniji prezrli. Njegova knjižica, v kateri je tudi obtožba zaradi življenske krivice lirična, konča z lastnim portretom strmečega mladeniča v velikomestni kavarni.

V domovini se Malešovo slikarsko delo razmnoži. Grafika je še naprej njegova vélika ljubezen, s katero je hotel okrasiti sleherno slovensko knjigo, pa se mu prav

ta želja ni izpolnila; poleg nje goji tudi slikarstvo, ampak za svoje velike osnutke najde ploskev cerkvene stene, ki jo na svoj kmetiško pristni način okraši. Maleševe freske imajo svojevrsten slog, ki prav tako izhajajo iz osnovne note njegovega umetniškega značaja, kot vse ostalo delo. Tudi v njih bi zastoj iskali intelektualno vsebino. Mnogovrstnost Maleševe grafike je pretkala marsikatero plast slovenskega življenja. Na pestrih straneh njegove preteklosti in sedanosti je grafik našel nešteto znamenj, ki so dražila njegovo pero in dleto. Leta sama so prinašala zorenje.

Lansko leto je izšla grafična mapa z naslovom „Golnik“. Lepi gorenjski kraj pod vznožjem planin ima za marsikoga usodepolno ime. Tudi za Maleša-umetnika. Tiha, od sveta odločena krajina s svojim čudovitim življenjem skladov, vegetacije in večnih sprememb v razpoloženju mora prevzeti umetnika. Malešu, ki je živel v Golniškem sanatoriju kot bolnik, je utisnila ta doba dvojen spomin: v svoji seriji petnajstih lesorezov je zajel podobo sanatorija, njegovih zgradb in dvorišč, vasi in planin, usmiljenk in bolnikov, na kraju pa se je pojavil sam v novi umetniški obliki. Ne le delo in tiho doživljanje, ampak tudi globoko koncentracijo, svetel preokret pomeni Malešev „Golnik“. Množina predstav in slik se umika izbranemu številu, ki jim je osnova intenziven doživljaj novega, ozko omejenega sveta, ki ga tvori sanatorij okoli bolnika in je včasih njegova poslednja zemeljska postaja. Ljubezen do bogatije življenja je tedaj Maleša preobrazila. Če je prej nastajalo Maleševo delo, kot bi poslušal pri delu oddaljeno, pojočo melodijo, je njegov novi lesorez ves izraz usodnih odkritij. V njem je lesk svečane luči, ki sije z višine; izbral pa je tudi lapidarnejšo obliko, ki začudo druguje z grafiki čisto drugačnega slovesa. Pretresljiv dokument dozorelega umetnika, ki je sam v sebi našel dovolj globoko inspiracijo ter se rešil v svet.

Po tej mapi je izšel zbornik „Sence“. Na čelu stoji Maleševa pesmica o lastnem življenju, vsebinsko napisana z razglednika, polna zaupanja, pa vendar beleži odstavke. Tako je iskrena kot vse Maleševo delo. Kratek uvod mu je napisal Ivan Zorman, ki je menda prvi pri nas s pravi razumevanjem predstavil Maleša, dasi je bilo o njem napisano že mnogo. Poudarja njegovo neposrednost in preprostost, njegovo izvirnost ter z vsako svojo besedo nehote izdaja svojo veliko simpatijo za umetnikovo delo. Zbornik sam pa je pregled Maleševoga grafičnega dela in zelo opravičuje ljubezen, ki jo pri nas še marsikdo goji zanj. Nekaj strani „Senc“ je Maleš izpolnil s citati svojih zapiskov o umetnosti in o grafiki posebej ter jim ob robu dodal svoje prve grafične drobnarije. Brez ozira na pravilnost raznih Maleševih trditev je treba z veseljem pozdraviti njegovo tako poudarjeno zahtevo, naj posega današnja umetnost neposredno v življenje in da naj ujame njegov utrip. S tem je že dan pogoj za ustvarjanje sodobne oblike. Vse to je napisano preprosto in naravno.

Glavni del izredno lepo opremljenega zbornika „Sence“ so Maleševi grafični listi, razporejeni v približnem redu svojega postanka in izbrani iz velikega števila z navidezno lahkoto narejenih grafik. Njihova vsebina in umetnostni program ustrežata v glavnem grafikam v omenjenih dveh Maleševih publikacijah. Sam pravi v napisanem uvodu, da lovi trenutke življenja, ki tonejo v neskončnost pozabe in jim skuša dati s svojo dušo in razumom sliko življenja. To je kaj obče rečeno, a vendar pri Malešu zelo velja. V vseh položajih življenja in v vseh okoliščinah v začetku svoje poti ali pa že v velemestu stoji sam kot umetnik vsemu svetu nasproti in mu kroji formalno obleko svoje grafike. Kakor je v rahlih začetkih viden prvi formalni impuls, naše domače samouštvo in pa dekorativnost secesije, tako se Malešev izraz neverjetno naglo osamosvoji: naj gre v katerokoli šolo, njegov zdravi

instinkt preraste vse uplive. Tudi Brömsejevega. Tega močnega nemškega grafika, ki je pri Jakcu oplodil zelo globoko umetniško dobo, je Maleš kot učitelja spoštoval ter mu ob njegovi nepričakovani smrti l. 1925. posvetil enega svojih najboljših lesorezov. Toda Maleševo umetniško življenje teče dalje kot živahen gorski potoček ter si samo dolbe pot.

Začetne beležke življenja, kar so Maleševi listi vsebinsko in oblikovno, postajajo z leti globlje in formalno skrbnejše. Med linorezom in lesorezom ni skoraj nikakršne razlike, le da je lesorezna tehnika rokodelsko snažnejša. V glavnem operira s črno ploskvijo, po kateri švigajo živahne linije. Motivi so zelo mnogoštevilni, navadno spomini, zapiski, le redko se oglasi tragična nota lastne usode. Globokumnosti Maleš ne išče niti v seriji glav, ki jih zbira iz preteklosti in sedanjosti, niti v karikaturi, ki zaradi njegove nekritičnosti sploh ni njegov poklic. Najboljša, slikar Vavpotič, je pa tudi še najbolj podobna krhkemu vitezu iz srednjega veka.

V zadnjem času se itak neminucijozna oblika še bolj odpove arabeski in postane slovesno — jarka: tak krik v gluho tišino je na. pr. „Ulica“ iz l. 1935. ali pa čudovito razsvetljena „Cesta“ iz l. 1935. Najmogočnejši izraz doseže Maleš v svojem „Golniku“, ki žal ni v celoti prevzet v „Sence“. Kakor je resnična Maleševa trditev, da nikoli ni imel motivnih programov, je imel za ta svoj ciklus prav močno osnovno idejo, ki jo je zajel v svojem globoko tragičnem doživetju. Kdor preživi take temne ure in mu zasvetijo taki svetli žarki, more resnično obračunati s preteklostjo in pričeti novo poglavje, ki bo vsekakor seglo preko zaključnega Lastnega portreta.

Maleš nam je dal knjigo, ki je moramo biti veseli. Neokusno bi bilo primerjati njegovo potenco s tujimi umetniki, ker je ves sam svoj in pristen. Tudi med našimi grafiki ni najbolj genijalen, ne najbolj rafiniran. Ampak Maleš svojo umetniško sposobnost izčrpava do dna ter je med vsemi našimi umetniki najmanj svojih talentov zakopal.

France Mesesnel.

Kronika

Nezaposlenost in zaposlitev žen

„Revue internationale du travail“, organ Mednarodnega urada dela pri Društvu narodov v Ženevi, je izdala zadnje leto dve zelo zanimivi študiji o gospodarski krizi s posebnim ozirom na delo žen. To so „Crise économique et travail féminin“ od Margueritte Thibert in „Le chômage et la placement des femmes“ od Henri Fussa.

Henri Fuss, šef oddelka za nezaposlenost navaja statistiko, ki pa ni popolnoma točna, ker zasleduje vsaka država z ozirom na objavo številke svojih nezaposlenih posebno politiko, ter zato ni mogoče z gotovostjo trditi, koliko je nezaposlenih. Po dolgih proučevanjih je dospel Fuss do prepričanja, da je danes na svetu približno dvajset milijonov nezaposlenih in da so med njimi aproksimativno štirje milijoni žen. Nezaposlenost se pojavlja pri moških in ženah v isti meri in največja zabloda je, pravi, misliti si, da je delo žen vzrok nezaposlenosti moških. Delo ene osebe povzroča delo druge osebe, medtem ko nezaposlenost enih sili k nezaposlenosti tudi druge. Četudi se ne more zdraviti nezaposlenost moških s tem, da se odvzema delo ženam, so vendar nekatere države v nesporazumljenju začele re-